

सुमित्रो वाध्यश्वः। अग्निः। त्रिष्टुप्, १-२ जगती

भद्रा अग्नेर्वैध्यश्वस्य संदृशो वामी प्रणीतिः सुरणा उपेतयः।

यदी सुमित्रा विशो अग्रं इन्धते घृतेनाहुतो जरते दविद्युतत् ॥ १०.०६९.०१

वध्रयश्वः प्राणबन्धकः प्राणायामपरः। वध्रयश्वस्य अग्नेः। पावकस्य सर्वभूतहितक्रतोः। संदृशः-
सन्दृष्टयः। भद्राः- कल्याण्यः। प्रणीतिः- प्रकर्षनीतिः। वामी- सुन्दरी। उपेतयः- प्रपत्तयः।
सुरणाः- रमण्यः। यत्- यदा। ईम्- एनमग्निम्। सुमित्रा- स्नेहसम्पन्नाः। विशः- प्रजाः। अग्ने-
प्रधानतया। इन्धते- उद्दीपयन्ति। तदा। घृतेन- पूतनवनीतोपलक्षितपूतावगमनेन। दविद्युतत्-
द्योतमानः। आहुतः। जरते- स्तुतो भवति ॥१॥

घृतमग्नेर्वैध्यश्वस्य वर्धनं घृतमन्नं घृतम्बस्य मेदनम्।

घृतेनाहुत उर्विया वि पप्रथे सूर्य इव रोचते सर्पिरासुतिः ॥ १०.०६९.०२

वध्रयश्वस्य। अग्नेः- पावकस्य सर्वभूतहितक्रतुप्रतीकस्य। घृतम्-
पूतनवनीतोपलक्षितपूतावगमनम्। वर्धनम्- वृद्धं भवतु। घृतमन्नम्- तदेवास्य हव्यमिति भावः।
घृतम्। अस्य- एतस्याग्नेः। मेदनम्- पोषकम्। घृतेन- पूतनवनीतोपलक्षितपूतावगमनेन।
आहुतः। उर्विया- विस्तीर्णतया। वि- विशेषेण। पप्रथे- प्रथितो भवति। सर्पिरासुतिः-
समर्पितसर्पिः। सर्पिरासूयते यस्मिन्निति सर्पिरासुतिः। सूर्य इव। रोचते- प्रकाशते ॥२॥

यत्ते मनुयदनीकं सुमित्रः समीधे अग्ने तदिदं नवीयः।

स रेवच्छोच स गिरौ जुषस्व स वाजं दर्षि स इह श्रवो धाः ॥ १०.०६९.०३

अग्ने- सर्वभूतहितक्रतो। यत्। ते- भवतः। अनीकम्- रश्मिसङ्घम्। मनुः- विद्वान्। मन ज्ञाने।
सुमित्रः- शोभनस्नेहसम्पन्न उपासकः। समीधे- उद्दीपयति। तदिदम्- तदेतत्। नवीयः- नवतरः।
सः- तादृशः सन्। रेवत्- सम्पदो यथा भवन्ति तथा। शोच- ज्वल। सः- तादृशः सन्। गिरः-

मन्त्रान् । जुषस्व- सेवस्व । सः । वाजम्- शत्रुगतिम् । दर्षि- दारय । सः । इह- अत्र । श्रवः-
अतीन्द्रियश्रवणोपलक्षितदिव्यानुभूतिम् । धाः- धर ॥३॥

यं त्वा पूर्वमीळितो वध्र्यश्वः समीधे अग्ने स इदं जुषस्व ।

स नः स्तिपा उत भवा तनूपा दात्रं रक्षस्व यदिदं ते अस्मे ॥ १०.०६९.०४

अग्ने- पावक । ईळितः- अस्माभिः पूजितः । वध्र्यश्वः । पूर्व- पुरा । यम् । त्वा- भवन्तम् । समीधे-
उद्दीपितवान् । सः- तादृशस्त्वम् । इदम्- इमं यज्ञम् । जुषस्व- सेवस्व । सः- तादृशस्त्वम् । नः-
अस्माकम् । स्तिपाः- भूतपालकः । भव । उत- अपि च । तनूपाः- देहपालकः । अस्मे- अस्मासु ।
यत् । इदम् । ते- तव । दात्रम्- दानमस्ति । तत् । रक्षस्व- पालय ॥४॥

भवा द्युम्नी वाध्र्यश्वोत गोपा मा त्वा तारीदभिमातिर्जनानाम् ।

शूर इव धृष्णुश्च्यवनः सुमित्रः प्र नु वोचं वाध्र्यश्वस्य नाम ॥ १०.०६९.०५

वाध्र्यश्व- वध्र्यश्वेन वर्धित । द्युम्नी- दीप्तः । भव । उत- अपि च । गोपाः- पालकः । जनानाम्-
विशाम् । अभिमातिः- अहङ्करः । त्वा- भवन्तम् । मा तारीत्- मा हिनस्तु । शूर इव धृष्णुः- क्षत्रिय
इव शत्रुघर्षकः । च्यवनः- शत्रुच्यावयिता । सुमित्रः- शोभनमित्रभूतः । नु- क्षिप्रम् । वाध्र्यश्वस्य-
वध्र्यश्ववर्धितस्याग्नेः । नाम- मन्त्रम् । प्र- प्रकर्षेण । वोचम्- वदामि ॥५॥

समज्या पर्वत्या वसूनि दासा वृत्राण्यार्या जिगेथ ।

शूर इव धृष्णुश्च्यवनो जनानां त्वमग्ने पृतनायूरभि ष्याः ॥ १०.०६९.०६

समज्या- शोभनगतिसम्पन्नान् । अज गतिक्षेपयोः । पर्वत्या- गिर्युपलक्षितजडनिहितान् । वसूनि-
सम्पद्भूतान् चिद्रश्मीन् । जिगेथ- जयसि । दासा- विषयदास्यभावनानि । वृत्राणि- आवरणानि ।
आर्या- अरिभूतानि । जिगेथ- जयसि । शूर इव धृष्णुः- सैनिक इव शत्रुघर्षकः । जनानां च्यवनः-
शत्रुच्यावयिता । त्वम् । अग्ने- पावक सर्वभूतहितक्रतुभूत । पृतनायून्- शत्रून्युद्धकामान् । अभि
स्याः- अभिभवसि ॥६॥

दीर्घतन्तुर्बृहदुक्षायमग्निः सहस्रस्तरीः शतनीथ ऋभ्वा ।

द्युमान्द्युमत्सु नृभिर्मृज्यमानः सुमित्रेषु दीदयो देवयत्सु ॥ १०.०६९.०७

दीर्घतन्तुः- सनातनधर्मः । बृहदुक्षा- महासेचकः । सहस्रस्तरीः- बह्वाच्छादनः । शतनीथः-
प्रभूतप्रणयनः । ऋम्वा- उरु भासमानः । द्युमत्सु द्युमान्- दीप्तेषु दीप्तः । नृभिः- उपासकैः ।
मृज्यमानः- शोधितः । देवयत्सु- देवकामेषु । सुमित्रेषु- शोभनमित्रेषु । दीदयः- उद्दीप्यस्व ॥७॥

त्वे धेनुः सुदुघां जातवेदोऽसश्चतैव समना सबर्धुक् ।

त्वं नृभिर्दक्षिणावद्भिरग्ने सुमित्रेभिरिध्यसे देवयद्भिः ॥ १०.०६९.०८

सुदुघा- शोभनदोहना । सबर्धुक्- अमृतदोहना । असश्चता- वीतरागेण पत्या । समना- सहृदया
जाया । इव । धेनुः- गौः पृथिवी । त्वे- त्वयि भवति । यदा क्रतुरध्यात्मरसोन्मुखो भवति तदा
पृथिव्यप्यस्यानुकूला भवतीति भावः । अग्ने- सर्वभूतहितकृतो । देवयद्भिः- देवकामैः । सुमित्रेभिः-
शोभनमित्रैः । दक्षिणावद्भिः- दानवद्भिः । नृभिः- मनुष्यैः । त्वम् । इध्यसे- उद्दीप्यसे ॥८॥

देवाश्चित्ते अमृतां जातवेदो महिमानं वाध्यश्च प्र वोचन् ।

यत्सम्पृच्छं मानुषीर्विश आयन्त्वं नृभिरजयस्त्वावृधेभिः ॥ १०.०६९.०९

जातवेदः- जातविद्य । वाध्यश्च- वध्यश्चवर्धित । ते- तव । महिमानम् । अमृताः । देवाः । चित्-
एव । प्र वोचन्- प्रब्रुवन्ति । यत्- यदा । संपृच्छम्- संप्रश्नम् । मानुषीर्विशः- मनुष्यप्रजाः । आयन्-
प्रपद्यन्ते । तदा । त्वावृधेभिः- त्वद्वृद्धैः । नृभिः- मनुष्यैः । अजयः- आवरणानि बाधितवानसि ॥९॥

पितेवं पुत्रमविभरुपस्थे त्वामग्ने वध्यश्चः सपर्यन् ।

जुषाणो अस्य समिधं यविष्ठोत पूर्वा अवनोर्ब्राधतश्चित् ॥ १०.०६९.१०

पिता- जनकः । पुत्रम्- सुतम् । इव । उपस्थे- अन्तिके । त्वाम्- भवन्तम् । अग्ने । वध्यश्चः-
प्राणबन्धकः । प्राणायामपरः । सपर्यन्- परिचरन् । अविभः- धृतवान् । यविष्ठ- युवतम् । अस्य-
एतस्योपासकस्य । समिधम्- हव्यम् । जुषाणः- सेवमानः । पूर्वान्- पुरातनान् । वाधतः-
हिंसकान् । चित्- अपि । अवनोः- अवधीः ॥१०॥

शश्वदग्निर्वध्यश्चस्य शत्रून् नृभिर्जिगाय सुतसोमवद्भिः ।

समनं चिददहश्चित्रभानोऽव ब्राधन्तमभिनद्वृधश्चित् ॥ १०.०६९.११

शश्वत्- सर्वदा । अग्निः । वध्र्यश्वस्य । शत्रून्- रिपून् । सुतसोमवद्भिः- निष्पन्नरसवद्भिः । नृभिः-
मनुष्यैः । जिगाय- जितवान् । चित्रभानो- असाधारणदीप्ते । समनम्- युद्धम् । चित्- अपि ।
अदहः । ब्राधन्तम्- हिंसकम् । वृधः- वृद्धः सन् । अव- अवाङ्मुखम् । अभिनत्- बिभेद ॥११॥

अयमग्निर्वीध्यश्वस्य वृत्रहा सनकात्प्रेद्धो नमसोपवाक्यः ।

स नो अजामीरुत वा विजामीनभि तिष्ठ शर्धतो वाध्यश्व ॥ १०.०६९.१२

अयम्- एषः । अग्निः । वध्र्यश्वस्य- प्राणबन्धकस्य । प्राणायामपरस्य । वृत्रहा- आवरणभेदकः ।
सनकात्- सनातनकालतः । प्रेद्धः- प्रकर्षेण दीपितः । नमसा- नमस्कारेण । उपवाक्यः- स्तोतव्यः ।
वाध्र्यश्व- प्राणबन्धकवर्धितः । सः- तादृशस्त्वम् । नः- अस्माकम् । अजामिन्- सहाययुक्तान् । वा ।
विजामीन्- असहायान् वा । शर्धतः- हिंसकान् । अभि तिष्ठ- अभिभव ॥१२॥